HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yıl: 4 15 Birincikânun 1934 Sayı : 43

BALIKESİRLİ BİR ŞAİR

Balıkesirin çalışkan gençlerinden Ruhi Sadi, 1931 senesi eylülünde memleketinden bana bir şiir mecmuası getirdi. Büyükce bir defterden ibaret olan bu mecmua, sahibinin elile yazılmış şiirleri muhtevi ve «Fatma Kâmile» isminde Balıkesirli bir şaire aittir. Tasavvufî halk edebiyatımızın son nümunelerinden mürekkeb olan mecmuanın bize tanıttığı şairin hayatını öğrenmek için müşkülâta tesadüf etmemekle beraber biraz beklemek lazımgeldi. Nihayet Ruhinin tavassutile ailesi istediğimiz malumatı vererek Fatma Kâmile hakkında bizi tenvir etmek lutfunda bulundu.

Fatma Kâmile, 1835 de eylülün on altıncı günü akşamı (6 Receb 1255) Balıkesirde doğmuştur. Babası hayriye tüccarından Keşkekci zade hacı Mehmet büyük babası İbrahim, annesi de Hafize namında bir kadındır. Hafize, üç defa hacca gitmiş olup nakşibendî tarikatına mensuptu.

Fatma Kâmile sekiz yaşında kuranı hatmetmiş, bilahare Tantadan hicretle Balıkesirde yerleşen Mehmet adında bir zattan feraiz ve akait dersleri almıştır. Bundan başka Balıkesirli Fahriden uzun müddet arabca okumuş, annesinin delaletile nakşibendî tarikatına girmiştir. Mürşidi şeyh Mazhardır. Tarikata intisabından sonra Fatma Kâmile dünya işlerile meşgul olmamış, vaktini ibadete hasretmiştir. Şiirleri tamamen bu ibadet demlerinin mahsulüdür. Manzumelerini çok defa gece yazar, onları sabahleyin kendisini ziyarete gelenlere okumaktan lezzet alır, bazan başkalarına okutarak dinlerdi. Gece söyleyib de zabtedemediği şiirleri ertesi gün hatırlıyamazdı.

Fatma Kâmile, 82 yaşında olduğu halde 1917 senesinde Balıkesirde küçük oğlunun evinde vefat etmiştir. Hayatında su yerine munhasıran şerbet kullanmıştır. Hatta uzak bir yere gittiği vakit yanında şeker

bulundurur, bunu rastgeldiği çeşmenin tasında ezer, bu suretle vecude getirdiği şerbeti içermiş.

Fatma Kâmilenin elimizdeki mecmuade bulunan şiirleri, bir iki istisnadan sarfınazar tamamen mutasavvıfanedir. Bunlara nazaran şairin tahsilini okadar kuvvetli addedememek mecburiyetindeyiz. Şiirlerinin çoğu hece ve azı aruz vezinlerile yazılmış ve Fatma Kâmile, aruza nisbetle hece veznini daha fazla maharet ve muvaffakiyetle kullanmıştır. Meselâ;

Mürşidim göster yolum canana; yol ver varayım
Ölmeden cem'iyyeti yârana yol ver varayım
Ben usandım sefasından cefasından cümleten
Bizi yokdan var eden sübhana yol varayım.

Derken Fatma Kâmile, aruzun türkçeye tatbikinde görülen müşküllerden hiç birini yenememiş, bu yüzden arab veznile yazdığı manzumeler hemen daima kusurlu olmuştur. Fakat:

Hakka âşık olan kullar
Zikri hakla gönül eğler
Zineti dünyayı neyler
Zikri hakla gönül eğler.

Aşkı hakla yana yana
Canı başa kor meydana
Bir dem bakmaz bu cihana
Hemen hakla gönül eğler.

Her ne hüzün gelse boşdur
Hakdan gelen ana hoşdur
Demez bana bu ne işdir
Hemen hakla gönül eğler.

Dediği vakit eserlerinde sade, pürüzsüz, dolambaçsız bir cereyan duyulur.

Eserlerini hazırlarken Fatma Kâmilenin hiç bir edebî endişeye kapılmadığı mahakkakdır. Çünkü, şiir onun için halını anlatan, vicdanının sesini aksettiren bir nağmeden ibarettir. Kendısinin sanat fikrile alakası yoktur. O yalnız gönlünü dinlemiş, gönlünde coşan hisleri oldukları gibi, hiç değişdirmeden, süslemeden, bütün basitliği ve sadeliğile tesbit etmiştir. Bu cihetle Fatma Kâmilenin şiirlerinde vezin, kafiye, hatta lisan işlenmemiş, herhangi bir ameliyeye tabi tutulmadan ortaya konmuş ibtidaî bir maddeye benzer. Bunu şairin bir noksanı telakki etmek imkânı olduğu kadar bir meziyeti olarak kayd etmek imkânı da vardır.

Fatma Kâmilenin elimizdeki mecmuada mevcut manzumeleri arasında

nait, münacat, ilahî bulunduğu gibi koşma ve destan şeklinde yazılmış olanlara da tesadüf edilmektedir. Şairin yazıp hayatında bastırdığı bir de mevlut manzumesi olduğu oğlu Eşref tarafından bildirilmişse de bu eser görülememiştir. Mecmuadaki şiirlerinden dikkate şayan onları neşrediyoruz.

Yarab bu şeb düşdüm zara
Bu gönlüme eyle çare
Ne gezer böyle avare
Bu kalbime eyle çare.

Ne söylesem dinlemiyor
Hakikati anlamıyor
Vahdete boyun eğmiyor
Bu gönlüme eyle çare.

Herkes uyur ben gezerim
Tatlı canımdan bezerim
Seninle olsun pazarım
Bu gönlüme eyle çare.

İsterim aşka yanayım
Şarabı aşka kanayım
Bu faniyi neyleyeyim
Bu gönlüme eyle çare.

Fatma ne dir bu kaygular
Kaçdı gözümden uykular
Hak diyince gönlüm titrer
Bu gönlüme sensin çare.

* *

Bir gece halimi edem ifade
Çekemedi gönül derdü belayi
Sununca aşkından sonra bir bade
Defeyledi üstümüzden ezayi.

Dedim sultanıma nedir bu eza
Tahammül kalmadı çok oldu cefa
Gine bu derdime sendendir deva
Diriğ etme bizden lutfü atayı.

Dedi ki razı ol her gelen hale
Her işin ısmarla ulu mevlaya
Çekilir meşakkat . . . . [1]
Mihnetle içilir aşkın şarabı.

[1] Okunamamıştır.

Ben dedim razıyım her gelen derde
Gönlüm seninle olsun her yerde
Arayerde hail olmasın perde
Lutfeyle kalbimden al masevayi.

Dedi sultan terket maseva kaydın
Hemen mevla ile olsun her derdin
İçib aşk şarabın mahveyle kendin
Olzaman bulursun lutfü hüdayi.

Dedim hazır olsun himmetin daim
Edeble hizmetle olayım kaim
Tevfikini refik etsin ol şahım
Can ile baş ile olam fedayi.

Bir nigâh eyledi gönül titredi
Yine ihsan etti verdi gayreti
Üstümüzde eksik değil himmeti
İhsan etti mevla bize o şahı.

Fatma değil bu sözleri söyleyen
Aşkın deryasını inip boylayan
Söyleyen hak söyleten hak sen inan
Arayerde biz geçeriz havayi.

* *

Gel kardeş olma avare
Gidilecek menzil uzak
Açma bu kalbine yare
Gidilecek menzil uzak.

Bakma oğluna kızına
Düş kâmillerin izine
Uyma bu nefsin sözüne
Gidilecek menzil uzak.

Uyuma kalbin uyandır
Zahiri batını bildir
Sayolacak gün bu gündür
Gidilecek menzil uzak.

Akıl fikir vermiş sana
Sen de yürü hakdan yana

Gafletle bakma her yana
Gidilecek menzil uzak.

Bir kâmili arayıb bul
Gidilecek yolları sor
Var başına bir çare gör
Gidilecek yollar uzak.

Fatıma sen neşin böyle
Gideceğin yolu belle
Ne bildin ne buldun söyle
Gideceğin menzil uzak.

* *

Yeni düşdüm ben bir derde
Söyleyemem hiç bir ferde
Kalmışım ah ile zarda
Söyleyemem hiç bir ferde.

Ağlar gözüm gülmez yüzüm
Mevlaya doğrudur özüm
Kalmadı hiç başka sözüm
Hak der gezerim her yerde.

Bir ateş var üzerimde
Bir şey yokdur nazarımda
Şöyle sersem gezerimde
Acab buna deva nerde.

Ben ne yoğum ne de varım
Var hemen bir ahü zarım
Yağmaladım cümle varım
Hak sevdası vardır serde.

Varıb bir sultanı buldum
Yoluna can feda kıldım
Aklı fikri yağma kıldım
Hiç bir şey kalmadı elde.

Kalbini mürşide bağla
Ciğerini aşkla dağla
Fatıma gez yürü ağla
Himmeti hazırdır her yerde.

* *

Ben mürşidi boldum murada erdim
Payine yüz sürdüm elhamdülillah
Gün begün artmakda ah ile derdim
Dermanımı boldum elhamdülillah.

Gerçi bakamadım nurlu yüzüne
Canlar mı dayanır şirin sözüne
Gide gide hep varalım izine
Yollarını bulduk elhamdülillah.

Amma nihan imiş gözden cemali
Kalbimizde mekân tutmuş hayali
İçerim aşkında abı zülali
Bu yolda mestolduk elhamdülillah.

Biz bir delil bulduk ana varmağa
Huzuruna varıb divan durmağa
Kara yüzüm hâkipaye sürmeğe
Rehberi de bulduk elhamdülillah.

Fatıma çık yeter gayrı sevadan
Hak görünür sana her bir yanadan
Bak cihan kaplanmış nurü ziyadan
Hep görünen hakdır elhamdülillah.

* *

Kendimi insan sanırdım
Meğer hayvan imişim
Bir ar bir namus tanırdım
Bilmem ne hal imişim.

Aklım ile bildiklerim
Dürlü nakış gördüklerim
Benim diye gezdiklerim
Meğer ki rüya imişim.

Bilmedim bülbülü gülü
Bulamadım doğru yolu
Sanırdım kendimi ulu
Hayvandan alçak imişim.

Fikir edib kendim bildim
Bir fani mahalde buldum
Anladım bildim yok oldum
Yok olunca var imişim.

Hayrette kaldım söylerim
Bilmem ne derem neylerim
Aşkınla gönlüm eğlerim
Efsane bir can imişim.

Akılda beni şaşırdı
Fikir yoluma düşürdü
Pirim elile içirdi
Bak ne bahtıyar imişim.

* *

Ey kardeşler dinlen benim halimi
Ben sevgili evladımdan ayrıldım

Yedi fefek duysun ahü zarımı
Vah hasreta ben yavrumdan ayrıldım

Kıyamazdım bakıb güzel yüzüne
Hasret kaldım ayağının tozuna
Telli duvak koydular mı yüzüne
Vah firkata ben yavrumdan ayrıldım.

Yakmışlar mı kına güzel eline
Süslü kemer bağlamışlar beline
Geziyordu yavrum salına salına
Ciğerparem evladımdan ayrıldım.

Bir buçuk yıl gül yüzünü görmedim
Bağçesinin koncaların dermedim
Eylemişler gelin yavrum görmedim
Vah hasreta evladımdan ayrıldım.

Bülbül gibi ayrı düşdüm gülümden
Ağlıyorum bir şey gelmez elimden
Şimdi bana bu güç geldi ölümden
Ayıb görmen bir canımdan ayrıldım.

Bilemedim ben de nedir bu işi
Kızım idi ah kalbimin güneşi
Mecnun etdi beni şimdi ateşi
Vah hasreta ben yavrumdan ayrıldım

Ah kimseler evladını sevmesin
Sevib sonra ayrılığın görmesin
İslam olan benim için ağlasın
Ne yapayım ben kuzumdan ayrıldım.

* *

Cihanı başıma dar etti
Ah bu evlad ayrılığı
İşimi ahü zar etti
Ah bu evlad ayrılığı.

Didemi giryan eyledi
Sinemi püryan eyledi
Kalbimi viran eyledi
Ah bu evlad ayrılığı.

İstemem bağü gülzarı
Çekeyim ah ile zarı
Görmedim görmeyim gayrı
Ne güç evlad ayrılığı.

Aldılar elimden kuzumu
Göstermediler yüzünü
Bir dahi görmedim izini
Ne güç böyle ayrılığı.

Gözümden uykular kaçdı
Narı hasret başdan aşdı
Kalbime yâreler açdı
Ah bu evlad ayrılığı.

Gönlümün ateşi sönmez
Gözlerimin yaşı dinmez
Başına gelmeyen bilmez
Ne güç evlad ayrılığı.

Görmez isem duramazdım
Görsem bakıb doyamazdım
Sanırım dayanamazdım
Ne güç evlad ayrılığı.

Bu destanım okuyanlar
Okuyub halime vakıf olanlar
Ruhuma fatiha ihsan kılalar
Ne güç evlad ayrılığı.

* *

İlâhi âcizim aczimi bildim
Yarab didarından mahrum eyleme
Hak deyu ağlayu huzura geldim
Mevlam didarından mahrum eyleme.

Rahmetin deryası boldur kullara
Mahzun olub düşdüm dilden dillere
İrşad eyle yarab doğru yollara
Mevlam didarından mahrum eyleme.

Lataknetu virdim kesmem ümidim
İsmi gaffarınla affet zünubum
Ruzı mahşer faşeyleme uyubum
Mevlam didarından mahrum eyleme.

Mahşere cemolub âlem gelürken
Hesab verib cennetine yürürken
Âşık kullar cemalini görürken
Mevlam didarından mahrum eyleme.

Fatıma der ol habibin hürmeti
Şükür olduk Muhammedin ümmeti
Asilere yok mu hiç şefaati
Mevlam didarından mahrum eyleme.

* *

Kardeşler aşka yanalım
Yollarımız asan olsun
Şarabı aşka kanalım
İçen mestü hayran olsun.

İnsaf eyle kendine bak
Aşk odile ciğerin yak
Her nereye bakarsan hak
Zerrelerde şayan olsun.

Gören oldur görünen ol
Hemen mürşidine kul ol
Sayeyle aşk deryasın bul
Katrelerin umman olsun.

Oğlu kızı at yabana
Sonu yoktur a divane
Dergâh açık gir devrana
Her günün bir seyran olsun.

Kalbini mürşide bağla
Narı aşkla ciğer dağla
Leylü nehar durma ağla
Didelerin giryan slson.

Şeriat iktida oldur
Hakikat rehnüma oldur
Her dertlere deva oldur
Bilene can kurban olsun.

Fatıma yan aşka candan
Görenler renk alsun senden
Çık canınla bu cihandan
Tecelli hak ihsan olsun.

* *

Ben gülümden ayrı düşdüm
Duysun bülbül efganımı
Kimlere agâh edeyim
Aceb bu ahü vahımı.

Derdime ilac kâr etmez
Hayalı karşımdan gitmez
Nekadar söylesem bitmez
Bu halı dili zarımı.

Cananım uzak yollarda
Vasfı söylenir dillerde
Seherde esen yellerde
Sorarım ben sultanımı.

Ayrılık canıma işler
Kalbimde yanar ateşler
Herkes kendi işin işler
Kimse sormaz ahvalimi.

Gönül herşeyden avare
Kimse bulmaz buna çare
Fatıma kaldı avare
Cihan duysun ahvalimi.

* *

Âciz kaldım ağlarım
Nefsim ıslah olmıyor
Çok terbiye eylerim
Yine ıslah olmıyor.

Varub mürşidi buldum
Eşiğine yüz sürdüm
Hayrı şerri bildirdim
Yine ıslâh olmıyor.

Bilir farzı sünneti
Cehennemi cenneti
Nedir bilmem niyyeti
Nefsim ıslah olmıyor.

Emrü nehyi bildirdim
Nice kere payladım
Çok nasihat eyledim
Nefsim ıslah olmıyor.

Fatıma kaldı naçar
Lütfeyle perverdiğâr
Rahmeyle pirim kurtar
Nefsim ıslâh olmıyor.

* *

İlâhî isterim senden
Günahlarım sorma benden
Ayrılınca bu can tenden
Günahlarım sorma benden.

Azrail bana gelince
Tenimden canım alınca
Teneşir üzerine konunca
Isyanlarım sorma benden.

Götürüb beni ilete
Hazır ol der cemaate
Niyet olunca salâta
Günahlarım sorma benden.

Varub kabrime girince
Suâle melek gelince
Dinim imanım sorunca
Etdiklerim sorma benden.

Fatıma der buna kare
Meğer senden ola çare

Varınca ruzı mahşere
Isyanlarım sorma benden.

* *

Hakka âşık olan kullar
Zikri hakla gönül eğler
Zineti dünyayı neyler
Zikri hakla gönül eğler.

Aşkı hakla yana yana
Canı başı kor meydana
Bakmaz ol iki cihana
Hemen hakla gönül eğler.

Herne hüzün gelse boşdur
Hakdan gelen ana hoşdur
Demez bana bu ne işdir
Hemen hakla gönül eğler.

Dalar aşkın deryasına
Niyaz eyler mevlasına
Bak kalbinin cilasına
Zikri hakla gönül eğler.

Fatıma sayeyle sen de
Ola gör anlara bende
Mademki canın tende
Zikri hakla gönül eğler.

* *

Dinle imdi sana ne der
İçicek mevlud şerbetin
Gider kalbindeki keder
İçicek mevlud şerbetin.

Âşıklar mevludun dinler
O şevk ile gönül eğler
Her derdine deva eyler
İçicek mevlud şerbetin.

Gökden melekler inerler
Elinde nurdan fenerler
Anlar da hizmet ederler
İçicek melvud şerbetin.

Bu şerbeti içen nolur
Hakkın rahmetin bulur
Her derdine şifa olur
İçicek melod şerbetini.

Fatıma şerbetin ezer
Melekler sevabın yazar
Aşkın şarabına benzer
İçicek mevlud şerbettin.

* *

Yarab nedir başımdaki melâmet
Mevlâm lütfeyle virgil selâmet
Bilirim bu nefsim bana hiyanet
Yarab fazlın ile virgil selâmet.

Avareyim elim varmaz işime
Düşmüş hava şeytan nefis peşime
Merhamet kıl yarab gözüm yaşına
Hemen lütfün ile virgil selâmet.

Takatim yok huzuruna varmağa
Derğahı izzete yüzüm sürmeğe
Âşıklarla vısaline ermeğe
Yarab lütfün ile virgil selâmet.

Yarab senden başka varlık neylerim
Ver aşkını anın ile eğlenem
Nice bir nefsin kapısını bekleyim
Yarab lütfün ile eyle inayet.

Fatma der aman aczimi bildim
Yandım yarab şem'in ile kül oldum
Bende bilmem ne olmuşum ne oldum
Meğer senden ola mevlâm inayet.

* *

Gönül bir dem karar etmez
Mevlamı arar gezerim
Ana bir şeyler kâr etmez
Rabbimi arar gezerim.

Divane gezerim dilde
Seherlerde esen yelde
Bağçede açılan gülde
Mevlamı arar gezerim.

Ne yazlarda ne kışlarda
Ne dağlarda ne taşlarda
Havada uçan kuşlarda
Rabbimi arar gezerim.

Yeni düşdüm ben bu derde
Sevda yeli eser serde
Gezip oturduğum yerde
Mevlamı arar gezerim.

Fatıma der tutdum eli
İnşaallah buldum yolu

Nerde bulsam bir kâmili
Mevlamı sorar gezerim.

* *

Sen kendini bilemezsin
Bir bilene sormayınca
Nolduğun anlayamazsın
Bir kâmili bulmayınca.

Bilmeden işin esasın
Silemezsin kalbin pasın
Giydiğin gaflet libasın
Soyup uryan olmayınca.

Yollar uzun menzil ırak
Varamazsın iyice bak
Seni yokdan var eden hak
Sana nasip kılmayınca.

Bilenlerden anla işi
Gider kalbinden teşvişi
Anların yoluna başı
Olmaz feda kılmayınca.

İzle kâmil izlerini
Bilemezsin sırlarını
Ol hakikat sözlerini
Can kulağın duymayınca.

Fatıma sen eyle ahı
Çıkarma kalbden Allahı
Bulamazsın fenafillahı
Vahdette mahvolmayınca.

* *

Bir sultana ben kul oldum
Esrarını bilmez gönül
Aşkile yandım kül oldum
Nolduğunu bilmez gönül.

Gâh ağlatır gâh güldürür
Sultanlığını bildirir
Hakkın yolunu buldurur
Teşekkürden âciz gönül.

İster daim görmekliği
Visaline ermekliği
Vahdet gülün demekliği
Arzu niyaz eyler gönül.

Bir mürşidi sahib cihan
Niceler yoluna kurban
Yanmakdadır kalbim her an
Derdi ile püryan gönül.

Fatıma kuludur anın
Yoluna vermişdir canın
Geldi mi vakti kurbanın
Diye eyyam bekler gönül.

* *

A benim sultanım al beni benden
Ateşi aşkınla yandır yanayım
Nedir çekdiğimiz mihnet bu tenden
Şarabı aşk ile kandır kanayım.

Gösterme gözüme zevkı cihanı
Çekilib cümleden bulam fenayı
Bildi gönül şimdi hepsi havayi
Şarabı aşk ile kandır kanayım.

Yanarım aşkınla kılmam kanaat
Beklerim eşiğin kılmam feragat
Bir nigâh eylesen yeter inayet
Ateşi aşkınla yandır yanayım.

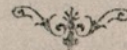
Bildi gönül şimdi yâri ağyarı
Hep sevdiklerinden buldu zararı
Kal'ayi tevhdetde kılam kararı
Şarabı aşk ile kandır kanayım.

Himmet eylemezsen kalam avare
Bu derde eylemez kimseler çare
Ulaştır sultanım beni didare
Ateşi aşkınla yandır yanayım.

İntizarla inilerim yatakda
Nefse esir olmuş gönül batakda
Vazgeçib cümleden mahvolam hakda
Şarabı aşk ile kandır kanayım.

Fatıma neylesin bu canü teni
Bırakdı düzehe bu nefsim beni
Şükür hakka tutdum pir eteğini
Ateşi aşkınla yandır yanayım.

Mehmed Halid

SİNOP VE ÇEVRESİNDE SIHHAT HAKKINDA İNANMALAR

II

Et yaran, dolama (Panaris)- Dolama olurken parmak evvela küle, badehu devam ederse, kahveye batırılır, şayed, bu suretlerle iyi olmazsa bervechiati bir kaç tarzı tedavi tatbik olunur: (A) Dolamalı parmak, noktai menfun alt tarafından kırmızı veya yeşil bir ibrişimle sarılmak suretile boğulur. Üstüne içine yağ, sabun ve çam sakızı gibi mevaddan biri konularak ateşte pişmiş bir baş soğan bağlanır. (B) Dolama fazla olduğu, patlayıp et bürtlediği takdirde kasabdan, mutlaka tartılmadık bir parçadan, et alınır. Bu et dilim dilim açılır ve üstüne pişirilmiş şap ekilerek noktai menfa tatbik edilir. Şayed, bu bir fayda temin etmezse buna biraz şeker ilâve olunur. (C) Çiğ bir kuş palazı, yani yavrusu tokmakla iyice döğülerek dolamanın üzerine bir kaç kere vazolunur. Et tatbikinden maksad; et eti yer ve bürtleyen et parçaları da kaybolurmuş.

Kavuç, yarımlık (Fıtık, sürre, hattı ebyaz fıtıklarına karın yarıgı, karın çıkığı derler) Munhasıran çocuklarda olan kavuçlar için -ki bunlar taze, binaenaleyh ameliyatsız kabili tedavi addedilmekdedir- dişi ve erkek kasnı bir birine yapışdırılarak sakız gibi bir hale ifrağ olunur. Badehu, bu medde bir ceviz kabuğu içine konularak mahalli mahsusuna tatbik edilir. Bu çeker ve toplarmış. Ayrıca nahiyei kataniye üzerine mıhladız bağlanır. Eğer vakti geçmiş ise, bu takdirde tabibe muracaat olunur.

Isıtma (Hummai merzagî)- Sıtma, ham pamuk ipliğile bağlatdırılır, okutdurulur, çiviletdirilir. [1] Pamuk ipliği yedi düğüm yapılır ve hastanın bileğine bağlanır. Şayed, hastalığa sebeb olan cin gâvursa bu takdirde iplik papasa bağlatdırılırmış.

Hocadan alınan muskanın suyu hastalara içirilir. Hastanın sırtına sarmısaklı sirkeye batırılmış gömlek giydirilir. Nöbetler gece tutarsa buna ayrıca (gece ısıtması) namı verilir . Gece sıtması da hususî bir tarzı tedaviye tabidir . Bunun için, gündüz bir komşu ile konuşulur, sözleşilir. Gece, hastanın nöbeti esnasında, ona «komşu gece ısıtmasına ne yaparlar?» diye seslenilir. O da «soğan, sarmısak kabuğile gök bez tütsüsü yapılır.» diye cevap verir. Bunu müteakip hastaya derhal tütsü yapılır. Sıtma koyverecekse geçermiş . Bundan başka bir de sıtmalı hastanın üstünden, kezalik nöbet esnasında, loğusa bir kadın üç defa atlatılır.

Bu tedavi tarzlarile beraber

[1] Hasta yatağının başı ucuna (yesalemune) kelimesile üç beş şifreli rakamı havi bir kâğıt, çivilenmek suretile asılır. İşte, çiviletmek budur.

müzmin sıtmalıların ocaklı ihtiyar bir kadın veya hoca tarafından dalağı kesilir. Dalak da iki suretle kesilmekdedir: (A) Sıtmaya okuyan bir hoca okuyub tahal nahiyesi üzerine bir kaç defa üfürdükden sonra belinde taşıdığı kara saplı bır pıçağı şakulî ve ufkî bir surette mezkûr nahiye üzerinde gezdirir ve şu suretle dalağı keser. (B) Bunun için bir kara ciğer alınır ve bir kütük üstüne konulur. Dalağı kesecek hoca veya kadına hasta sahiplerinden biri:

— Ne kesiyorsun ?

— Filanın dalağını kesiyorum .

— Kes gitsin ; diye üç defa sorar. Hoca da :

— Kestım gitti; der, okur, üfler. Badehu, bu ciğer parçası ocağın bir tarafına asılır, sıcağın tesirile yavaş yavaş kurumağa başlar. Ciğer kurudukca dalak da geçermiş.

İnme (alelumûm felçler)- İnme, daha ziyade manevî âmillerle münasebete konulan bir hastalıkdır. Teşfiyesi için yapılan tedbirler: (A) Kırk bir evden birer parça tencere suyu alınır. Meselâ, hastası olan bir kadın laalettayin bir kapıyı çalar. Kapı açılınca doğruca ve hiç konuşmadan evin mutfak odasına girer. Ocakda yemek tenceresi kaynarken içinden bir mıkdar su alır ve gene konuşmadan avdet eder. Şu suretle kırk bir evden yemek suyu toplanılır . (B) Mehmet adlı kırk bir evden para toplanılır. Bu para ile bal satın alınır ve salifizzikr tencerelerden toplanan su ile karışdırılarak parmak parmak hastaya yedirilir. (C) Elem neşrahleke suresini yazıp üstünde taşımak, suya atıb bu suyu ağızda tutmak, hastalığın vukua geldiği tahmin olunan mahalle şerbet dökmek de tedavi çarelerinden madutdur.

Köstebek, Sıraca (İltihabı ukadatı lenfaviye)- Sebebi korkudur. Hastalık baş gösterince, evvela bir erkek köstebek tedarık edilir, pişirilir ve eti hastaya yedirilir. Derisi de çıbanlar üstüne sarılır. Şayed bu suretle hastalık geçmezse o zaman köstebeğin dişisi bulunarak berminvalisabık müdavat yapılır. Bundan maada, hususî ocaklara da okutulur, üfletilir.

Yel, et kopması (Romatizma)- Bu hastalığın tedavisi, başlıca (Nohut yakısı) denilen bir usulle icra edilmektedir. Bunun için sakın sülüsü ulvii ünsi veya vahşisi üzerinde yakılmak suretile bir nohud tanesi girebilecek kadar küçük bir yara açılır. Bu küçük fetha dahilıne tek bir nohud konulur. Üstüne, ortası hafifce kazınmış olduğu halde, bir sarmaşık yaprağı ve bunun üstüne de ayrıca müteaddit yapraklar vazedilir. Bu suretle o nahiyede bir menfez açılır. Yara içinde, bittabi, bir maddei ecnebiye halinde kalan nohud danesi orada bulundukça yara kapanmaz, işler, bu halde yel mütemadiyen oradan çıkarmış.

Bu hastalık, hocalara da okutturulur. Hocalar buna « kuru sızı, ağrı» namını vermekdedir. Bu bab-

da okudukları iki dua sureti berveçhiatidir: (A) Bismillahirrahmanirrahim, allahümme rabbinnasi izhebülbe'si ve eşfi ente şafi la şifaen illa şifaüke şifaen la yükadirü sekemaü vela havle vela kuvvete illa billahil aliyyül azim. (B) «Bismi... rabbena la tüzi'kulubena bade izhedeytena ve hislena min ledünke rahmeten inneke entel vehhab. Ya eyyühellezine amenû saberû ve sabirû ve sabitû vettekullahe lealleküm tüflihûn.»

Hava hastalığı (Her hangi bir marazı had ve humeviye verilen umumî isimdir)- Böyle bir hastayi, derhal kesilen ve harareti gırıziyesini henüz kaybetmemiş olan bir koyun derisine sararlar. Deri içerisine bolca tuz, baharat ve bal koydukdan sonra hasta içinde olduğu halde deriyi dikerler. Humması yüksek bulunan hasta boyun ve etrafı süfliyesi hariç olmak üzere bu tulum içinde bayılmaksızın kaç saat kalabilirse bırakılır.

Bazan, hastayı küçük bir göl içine, çamura çıplak olarak yatırırlar. Bundan başka söğüt yaprağı toplıyarak hastanın yatağının altına, üstüne bunları döşerler ve hastayı içine yatırırlar.

Şu cihete de işaret edelim ki, tuz, bahar ve bal sürülmek suretile büsbütün gayrı kabili mufuz bir hale gelmiş olan salifizzikir post içinde bazan feci bir surette ölenler mevcuttur. Mamafih, iyi olanlar da varmış. Bu tarzı tedavi, bilhassa köylerde herhangi had ve humevî bir hastalığa karşı derhal tatbik edilen ve en çok kullanılan bir usuldür. Gerze taraflarında yalnız «tifo» ya hava hastalığı derler.

Ay bastı (Süülkinye)- Kamerle münasebete konulan bir çocuk hastalığıdır. Bu da, bir ay içinde bir çocuk doğar, kezalik aynı ay ve gün içinde başka bir çocuk doğar ve bu iki çocukdan birisi hastalanırsa bu takdirde hasta çocuk, öteki çocuğa nazaran (aydaşık) olur. İşte fevkalâde bir zafiyetle muttasıf olan bu hali marazî ayla münasebete konulmakda ve bir takım tedavi tarzlarına tabi bulundurulmakdadır. Mezhûr tedavi tarzları iki gurupta izah olunmuştur:

(A) Çocuk, ayın sıra ile üç çarşamba akşamlarında kollarından tutularak, aya karşı (ya al, ya ver) denilerek kezalik üç defa sallanır. Bu esnada üç (Kulhüvallahi) ve bir (Elhamdü) suresi okunur. Çacuğu sallayan, arkasına bakmadan, çocukla beraber eve avdet eder. Şayed, iyi olmazsa bu takdirde çocuk manda fışkısı ile tartılır.

Bu suretle çocuk gene iyi olmazsa değirmenden yeni alınan bir un çuvalı üstünde, evin önüne gelen atlı bir misafirin at izinden alınan toprakla, sabahleyin erken değirmen dönerken bunun ilk suyunda çocuğu yıkarlar. Çocuk, şayed bunlarla da iyi olmazsa o zaman seher vakti yeni bir mezarın üstünde yıkar ve arkalarına bakmadan eve avdet ederler. Gene iyi

olmazsa, bu defa da evde su ısıtılır. Suyun içine darı daneleri ile yeni bir mezar üstünden alınan toprak parçaları ilâve olunur. Bu su ile çocuk, düvenin altında, yani dişli tarafı üstünde yıkanır. Bundan sonra çocuk beşiğine belenir.

(B) Aydaşık bir çocuk için alessabah hamama giderek, yedi kurnadan birer tas (ilkinti su) [1] alınır ve çocuk bu su ile yıkanır. Şayed bu suretle iyi olmazsa o zaman beneksiz - düz beyaz veya siyah - bir gölbez (köpek yavrusu) bulunur. Bu yavru bir küfe altına konulur. Kıbleye karşı yedi pınardan - güneş doğmadan - birer mıkdar su alınır. Çeşme başından ayrıca birer dane de, tuğla ve kiremit gibi, yedi kırmızı küçük taş parçası alınarak suyun içine atılır ve çocuk bu su ile küfe üstünde yıkanır. Hastalık şu suretle köpeğe devredilmiş telâkki olunur. Çocuk yıkandıkdan sonra yatağa yatırılır ve ancak uyandıkdan sonra giydirilir. Eğer çocuk iyi olacaksa köpök yavrusu üç gün içinde ölür. Şayed yavru ölmezse çucuk ölürmüş.

M. Şakir

[1] Akşam hamam tatil olundukdan sonra kurnalara giden su kesilir. Şukadar ki, hazneden masuralara su gene sızıntı halinde akar. Kurna musluğu açılınca damla damla su akar ki, işte buna (ilkinti su) tabir olunmakdadır.

SAFRANBOLUDA VE KÖYLERİNDE AİLE

Bu başlık altında bundan önce çıkan yazılarımızda, köylerimizin tetkik edebildiğimiz bazı âdetlerini bildirmişdik. Tetkiklerimize devam ediyoruz. Bu yazımızla da (Katırcılar) dan bahsedeceğiz. Türk yurdu gezildiği vakit görülür ki, köylünün iç içine bağlı bulunduğu bir çok örf ve taamüller vardır. Bunlar medenî bir cemiyetin uzun yıllar çalışdıkdan sonra bulub meydana koyabildikleri ictimaî yardım usullerinin daha basit ve tabiî şekilde meydana getirilmiş olanları sayılabilir.

Köylünün asırlardanberi benimsediği bu âdetlerin çoğu mevki ve muhitin icabı ve topluluk zaruretlerinin mahsulüdür.

Bankacılığın tarihi şarkda olduğu gibi garbda da pek yenidir. Kezalik postacılık için de böyledir. Fakat Türk köylüsü, gerek banka, gerek posta ihtiyaçlarını, yüzlerce yıl önce duymuş ve bunların gördükleri işleri kendi arasından seçdiği bazı ferdlere gördürmüşdür.

İşte, biz bu küçük mukaddemedan sonra mevzuumuzun esasına girerek köylerde katırcı ve katırcıların rolünü anlatmağa çalışacağız. Katırcı, diğer bir suretle emanetçi adı verilen adamlar köylünün bankası ve postası mesabesindedir. Bu kabil iş adamlarını doğuran muhitin kendine hâs olan icablardır.

Köylerde, banka ve posta işlerini gören iş adamları emanetcilerdir. Bunlara aynı zamanda ve daha çok katırcı denilmesinin sabebi şudur: Vaktile bir mahalden diğer bir mahalle insan ve eşya naklini sanat ittihaz eden kimseler vardı. Bunlar daima beş on ve hatta yirmi otuz katır beslerlerdi. Hatta muhiti geniş bir ihracat yeri olan Eğe mıntakasında binlerce deve va katırı olan büyük katırcılar vardı. Katırcı bu günkü emanetcilere değil, şehirden şehire eşya ve insan nakliyeciliği eden kimselere deniliyordu. Safranbolunun hemen her köyünde, köyün büyüklüğüne ve ahalisinin dış ve iç, iş vaziyetine göre bir veya iki katırcı bulunur.

Katırcı, Anadolunun memleket harici iş yapan yerlerinde daha çokdur. Anadoluda her yerde ve her köyde az ve çok dışarıda iş yapanlar bulunur. Fakat bazı yerler vardır ki, buraların ahalisi toplu vaziyette köy ve şehirlerinin haricinde iş totarak yaşarlar ve bu suretle geçinirler. Memleketde bu şekildeki çalışmalar okadar umumileşmişdir ki meselâ, kasablar, kömürcüler Eğinli, ekmekciler, börekciler Safranbollu, hocalar Oflu, kadılar İbradilidir. Biz, sırası geldikçe, bu memleketler halkının, bilhassa başlıca tetkik mevzuumuz olan Safranbollu köylülerinin ne suretle ve ne gibi zaruretler altında memleket dışında iş yapmağa katlandıklarını, işe başlayış ve işdeki tekâmüllerile bugünkü yaşayış tarzlarını ayrı ayrı izaha çalışacağız.

Bir köyde katırcı hem banka ve hem de postadır demişdik. Ferdî bir teşebbüsle köylü hesabına bu iki mühim işi gören katırcılar bağlı oldukları köylerden mevsimine göre bir veya iki ayda memleket dışında hemşerilerinin en mütekâsif iş muhitlerine gidip gelirler. Köyden şehire, şehirden köye haber, hediye götürüp getirmek hususunda mutavassıtlık yaparlar. Katırcıların birinci derecede gözeçarpan işleri budur.

İç Anadoluya, bilhassa köylere işliyen postalarda koli servislerinin henüz tesis edilmemiş olması bu tarihî işin köylüler arasında hala yaşamasında âmil olmakdadır.

Katırcı köyle şehir arasında yalnız alelade bir eşya nakliyecisi değil, aynı zamanda köylünün bankası, yaşayabilmek için oğlunu, kocasını dışarıya salan köy kadınlarının büyüklü küçüklü, gençli ihtiyarlı hepsinin sırdaşıdır. Onlar oğuldan anaya, kocadan karıya haberler ulaşdırır. Ak saçlı nine yüzünü örtüsile bir tek gözü kalıncaya kadar örtüp katırcıyı ziyaret eder, ve:

— Oğul benim Mehmed ne yapıyor, işe girdi mi, para kazanıyor mu?

Diye sorar.

Bir köye katırcının gelişi, başlı başına bir hadise teşkil eder. Katırcının geldiği ağızdan ağıza bir gazete havadisi gibi hemen köyün dar muhitine yayılır. Katırcının geldiği gün çoluklu çocuklu, kadın-

lı, erkekli bütün köy ahalisi katırcının evi önüne yığılır. Bu kalabalık halkın çevrelediği ortalık yere katırcının yükleri yığılır ve birer birer açılmağa başlar. Mevsimine göre helva, şeker kutuları, reçel tenekeleri hep meydana konur. Her ölçeğin ve her tenekenin üzerinde gönderilen adamın sarih adresi vardır. Yükün başına bir kaç köy ulusu geçer. Bu uluların arasında akuyub yazmak bilen bir de genç bulunur. Bu genç her kutuyu veya tenekeyi eline alıb üzerini okur :

— Murat oğullarından Niyazi. Adı okunan hediye sahibi derhal koşar, hediyesini alır ve çekilir. Yekdiğerini takiben bir başkası, bir başkası, bir başkası daha hediyelerini alıb uzaklaşırlar...

Bu eski usul hediye dağıtışı, köylerde bir az da acındırıcı bir şekilde ceryan eder. Çünkü, hediyesi gelenler, İstanbulda babası, kardeşi, oğlu olanlardır. Uzun yıllar harb eden yurdda baba kucağı nedir bilmiyen, baba şefkatinin tadını tadamıyan bir çok masum yavrular hiç de eksik değildir. İşte, bu kabil yetim yavrular katırcının yükü önünde boyunları bükük kalmakdadır.

Katırcıların ictimaî vazifelerinden biri de; köyde parasız kalan hemşerilerine bulub buluşdurub İstanbulda çalışdığı zaman vermek üzere para yardımında bulunmalarıdır. Katırcılar şehirlerdeki tüccarlardan para alıb köyde dağıtırlar. Bu parayı İstanbula geldikleri zaman toplayıp borçlu oldukları tüccarların İstanbuldaki borçlarını kaparlar. Bu suretle bir tüccardan diğer tüccara verilmesi lazımgelen para faizsiz olarak daha bir çok fakir köylülerin işini görür. Bu işin en şayanı dikkat noktası katırcıların köyde dağıtdıkları tüccar parasını İstanbula geldikleri zaman bilateahhur ve arızasız olarak toplamalarındadır.

Katırcıların gördüğü işlerden biri de memleket dışındaki iş şehirlerine köyde parasız kalan hemşerilerini bilâhare almak üzere ceplerinden para sarfederek götürmeleri, yani yol paralarını temin etmeleridir. İstanbulda on iki , on beş ay çalışıb, cebine koyduğu beş on lira ile köyüne dönen köylü bir kaç ay içinde parasını harcayıb bitirir. Bu sefer İstanbula tekrar gitmek için yol parası lâzımdır, doğru katırcıya gider :

— Beni İstanbula götur, der.

Bu katırcının esasen canına minnet bir teklifdir. Derhal :

— Peki ağa,diye cevab verir.

Her iki , üç ayda bir kere İstanbul yolculuğu yapan katırcının mayetinde veyahut refakatinde böylece 40 - 50 kişi bulunur. Bunlar İstanbulda işe girdilermi ilk önce katırcıya olan borçlarını öderler .

Gördükleri işler itibarile köylü için pek faydalı birer unsur olan katırcıların köylerde itibarı pek fazladır. Şüphesiz ki, memlekette kooperatif kurumları inkişaf ettikçe

Hoca - Şarab içenlerin ahirette cehenneme giderken cezaen içtikleri şişeleri kâmilen yüklenecekleri emir buyuruldu ?

Bektaşi - Acaba boş şişeleri mi yüklenecekler ?

Hoca - Nasıl olur, yükün ağır olması için şişeler dolu olacak.

Bektaşi - Desene, hocam ahiretde ve cehennemde de işimiz iştir.

* * *

Hizmetcisine her gün söylediği yalanlar için «öyle değil mi Memed » diye tasdik ettiren bir paşaya hizmetçi birgün :

— «Ben bu yalanları tasdik edemem ve sizin yanınızda durmam» der. Hizmetçi ile uyuşmağa mecbur kalan paşa her yalana mukabil on para vereceğini söyleyince aylığı zaten yirmi beş kuruş olan zavallı Memedin günde yirmi karuş kazanacağını hesab ederek razı olmamasına imkân yok, uyuşurlar. Birgün paş meclisde şöyle bir yalan söyler: Bir kaç sene evvel Yemende bulunuyorduk. Bir sene öyle şiddetli bir kış oldu ki hiç bir kimse evinden dışarı çıkamaz oldu. Öyle değil mi ?

Mehmet-Evet efendim.

Paşa devamla:

Soğuğun şiddeti o dereceyi buldu ki bir gün bir kedi damdan dama bir sokağı atlarken havada dondu ve odun gibi muallakda kaldı.

Hazırun valihü hayran ve şüpheli nazarlarla paşaya bakarken paşa bu yalanını da Memede tasdik ettirmeği unutmadı. Mehmet tereddüdle paşayı tasdik ederken aynı zamanda paşanın kulağına eğilerek :

— Bu muazzam yalan için de mi on para paşam, diye hususî bir fiat temin etti.

* * *

Ağzı bozuk bir köylü alacağının tahsili için nahiye müdürüne müracaat eder :

— Efendi, benim şu hayvan herif de alacağım var, vermiyor. Bari siz bu adamdan paramı kapın, verin, deyince tarzı kelâmdan ve bilhassa «kapın» kelimesinden canı sıkılan müdür herifi koğar. Yapdığı hatayı anlıyan köylü birkaç gön sonra gene müracaat eder ve ke-

---

bugün katırcılara olan ihtiyaç gün gün ortadan kalkacak ve köylü de ihtiyaçlarını daha mütekemmil suretde temin etmiş olacaktır.

Fakat bugün için ne olursa olsun katırcılar memleket dahilinde ve köyler arasında zararsızca iş gören ve iş bitiren kimselerdir. Bu işin asıl şayanı istiğrab noktası da bu kadar mütenevvi iş gören katırcıların zengin birer insan olmamalarıdır. Bunlar, paradan daha ziyade mütekabil emniyet ve itimad üzerine iş gören çalışkan ve zeki kimselerdir.

Mehmed Enver

mali nezaketle derdini müdüre yanar. Müdür bunu dinledikden sonra:

- Be adam geçen gün niçin böyle insan gibi derdini anlatmadın, diyince :

- E, sen bırakdın mı, köpek gibi kapdın, cevabını verir. Bittabi tekrar koğulur.

*
* *

Hocanın biri et almak üzere kasaba gider:

— Ey kassabbbb, dailerine bir kıyye lahmi bekar vezni kantar etsene der.

Bu bir sürü sözden ve kıyye kelimesinden hocanın et istediğini istidlâl eden kasab bir yandan et verirken eda ve ifadeden canı sıkıldığından bir yandan da bir muziplik düşünür ve bir aralık elindeki cıgarayı hocanın sarığı arasına yerleşdirir.

Hocanın başından dumanlar çıkmağa başlayınca hocanın edasını taklide çalışarak ve lugat bilmediğinden kelimeler üzerinde imale ve idgamlar yaparak :

— Ey hace efendi, mübarek başınızdaki sarığın büklümünün büklümünün büklümünde harikkk zuhur etdi, deyince korku ve hayretle elini sarığına atan hoca başının yanmakda olduğunu görünce :

— Ulan bir saattır nedırlanıb duruyursun, söylesene başın yanıyor.

- Ey muhterem sen de bana bir okka et ver diyemez miydin, cevabını verir.

*
* *

Bir hâkim komşularından bir kadına göz kor ve buna her gün söz atar. Hâkimin tasallutünden bizar kalan kadın kocasına haber vererek onun muvafakatile planlarını hazırlıyarak hâkimi içeri alır.

Hâkim içerde iken kocası kapıyı çalar. Şaşıran hâkim şimdi ne yapacağını kadından sorar, bir çarşafa girmesi cevabını alınca hemen çarşaflanır ve oturur. Koca arkalarında bulgur yüklü üç hammalla içeri gelir, karısına bulgurları çekmek için hemen bir kadın bulmasını söyler ve orada kadını görünce kim olduğunu sorar. Komşulardan fakir ve iş arayan bir kadın olduğu cevabını alınca hemen bulgurun başına oturturlar ve çektirmeğe başlarlar. Zavallı hâkim akşama kadar bulgur çeker ve akşam üzeri canını kurtarır. Birkaç gün sonra kadın hâkimi davet edince:

— Yani hanimefendi kocana gene bulgur lâzım oldu galiba, cevabını verir.

*
* *

Tetkikat yapmak üzere ilk defa İradna giden genç ve güzel bir Amerikalı muhabire ilk günden itibaren kadın rolü yapdırmağa başlanır ve cebre mukavemet edemiyerek Amerikalı tetkikatı müddetince mutavaate mecbur kalır. Memleketine avdet eden muhabir intibatını şöylece anlatıyor :

Medenî dünyaya daha yakın olan İranda kendimin erkek olduğuma halkı bir dürlü ikna edemedim.

Zavallıların hâlâ cinsiyet hakkında bir fikirleri yok. Erkekler katiyen kadını tanıyamamışlar. Kapalı olan kadını ancak evlenen erkekler bilirse de mahrem olduğu için birbirlerine de söylemezler. diye anlatıp dururmuş.

*
* *

Hocanın birine ne kadar yemek yiyeceği sorulmuş, 40 kap cevabını vermiş. Tecrübe için safdilin biri hocayı davet etmiş ve 40 yerine 41 kap yemek yapmış ve yemeğe başlanmış. Hoca 40 kabın hikmetini şu suretle anlatmış : insanın midesinde 40 hücre vardır ve ancak 40 kap istiap edebilir demiş. 40 kap yemek yendikten sonra hoca kalkmağa hazırlanırken bir kap ta baklava var denince , hoca onu da getir demiş ve baklavayı da silip süpürmüş. Ev sahibi hocaya sözünde durmadığını ve 40 kabın hikmetine sadık kalmadığını ihtar edince hoca hemen minareye kılıfı bulmuş ve demiş ki : nasıl ki lebalep dolu bir odaya vali girince ona yer bulunursa yemeklerin şahı olan baklavaya da elbette midede bir boş yer bulunur.

*
* *

Yankesicinin biri altın sayan bir yahudinin elinden altınları alınca kaçmağa başlar, takip ederlerse de tutamazlar. Yahudi bu acı ile demgüzar olurken bir gün sonra yankesici dükkâna gelerek gürültü etmemesini, paralarını getirdiğini söyler ve bu işi arkadaşile yaptığı bir bahisten dolayı yaptığını ilave ederek paraları verip gider. Fakat birkaç gün sonra gene dükkâne gelerek hiç ses çıkarmadan pantalonunun paçalarını sıvar ve kasayı alınca fırlar. Etraftan peşine düşmek isterlerse de, yahudi, bırakın gene ya bahsi vardır, yahut vadi vardır, o getirir, derse de giden bir daha gelmez.

*
* *

Arnavudun birini vapurda uyduruyorlar ve feryadını kimse işitmesin diye mütemadiyen vapurun düdüğünü öttürüyorlar. Bu vakadan 50 sene sonra o memlekete gelen arnavut tesadüfen gene o sırada vapurun düdüğünü işidince , eyvah işte bir arnavudu daha uyduruyorlar demiş ve hemen geri dönerek kaçmıştır.

Şevket

GELİN DESTANI

Elveda dostlarım size
Ecel geldi doyamadım
Hakkınızı helal edin
Hakkınızı sayamadım.

Ben dokuz ay gelin oldum
Çok nimetinizi yedim
Çok eylinizi gördüm
Ben sizlere doyamadım.

Yazık oldu genç yaşıma
Doyamadım hiç eşime
Girmişim yirmi yaşıma
Ömrüm bitmiş bilemedim.

Bu dünyanın vefası yok
Vefasından cefası çok
Yüreğime urdu bir ok
Nice oktur bilemedim.

Bir yanımda kara yanık
Eller uyur ben uyanık
Ciğerciğim delik delik
Nedir derdim bilemedim.

Yüreciğim yarelendi
Aklımı başımdan aldı
Benizim sarardı soldu
Ben sizlere doyamadım.

Haber verin eşim gelsin
Yanımızda bile olsun
Ahret hakkın helal etsin
Ben hakkın ödeyemedim.

Koyun taşra çıkayım [1]
Yalan dünyaya bakayım
Eşim ateşe yakayım
Ben eşime doyamadım.

Tamam yirmi yaşımda
Anam atam hep başımda
Gelsin yanıma eşim de
Ömrüm bitmiş bilemedim.

Ahrete döndüm yönümü [2]
Güçmüş gençlik ölümü
Bırakmayın yalnız beni
Ben sizlere doyamadım.

Başımda bu imiş yazı
Can evimde var bir sızı
Hakka emanet ettim sizi
Ben sizlere doyamadım.

Elim ayağım uzandı
Can boğazıma tıkandı
Gözlerim al kana boyandı
Derdim nedir bilemedim.

Gel anam başımı bağla
Ayşa molla deyu ağla
Gece gündüz dua eyle
Ben dünyaya doyamadım.

[1] Koyun : Bırakın.
[2] Yönümü : Yüzümü.

Budur alnımdaki yazı
Hakka ısmarladım sizi
Duadan unutmayın bizi
Ben sizlere doyamadım.

Hey evladım ciğer köşem
Hararetten yanıp şişen
Lohosadan şehit düşen
Sana çare bulamadım.

Anası göz yaşı döker
Kardaşları belin büker
Bubası hem hasret çeker
Ben bubama doyamadım.

Bubası hem hasta idi
Görüşmek kısmet olmadı
Anın için ağladı yandı
Nedir hali bilemedim.

On beş gün hasta yattı
Perşenbe günü vefat etti
Babasına hasret gitti
Ben bubamı göremedim.

Ağlar anam baş ucumda
Ağam döner baş ucumda
Eşim kardaşım yanımda
Ben bubamı göremedm.

Hırkalarım asılı kaldı
Libaslarım basılı kaldı
Yarenlerim küsülü kaldı
Kısmet olup giyemedim.

Vasıyetim budur tutun
Nişan altınlarım suya katın
Seccademi camiye yazın [1]
Başka hayrat yapamadım.

Anamı pek sever idim
Hatırın hiç kırmaz idim
Kaldı mushaf kitaplarım
Ben onları okuyamadım.

[1] Yazın : Serin.

TÜYLÜ KIZ

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir padişah, bir de bunun karısı varmış. Bunların hiç çocukları olmazmış. Bir gün padişahla sultan hanım gezerlerken, bir dervişe rastgelmişler. Bu dervişe çocuklarının olmadığını şikâyetle söylemişler.

Derviş de demiş ki:

— Sizin bir kız çocuğunuz olur, fakat ismini tüylü kız koyarsanız.

Padişah buna razı olmamış, benim bu kadar sene sonra bir kızım olsun da, ismini Tüylü kız koyar mıyım, demiş.

Derviş hiç sesini çıkarmamış, padişaha bir elma uzatıp demiş ki:

— Siz bu elmayı sultan hanımla yerseniz bir çocuğunuz olur.

Padişah elmayı almış; dervişin dediği gibi, akşam sultan hanımla beraber elmayı yemişler. Bir zaman sonra sultan hanım bir kız çocuğu dünyaya getirmiş. Çocuğuna tamamile bakmadan bir hastalık yüzünden gözlerini dünyaya kapamış. Sultan hanım ölürken, kolundan çıkan bilezik kimin koluna olursa padişahın o kimse ile evlenmesini vasiyet etmiş.

Bir kaç sene sonra kız büyümüş, 16-17 yaşına gelmiş, artık padişah da, bilezik kimin koluna olursa onunla evlenmeğe karar vermiş.

Padişah bütün memleketleri aratmış, bilezik kimsenin koluna olmamış. Nihayet bir gün bileziği tecrübe için kızın koluna takmış, bilezik kolunda öyle güzel durmuş ki, padişah hemen kızile evlenmeğe karar vermiş. Küçük sultan bu evlenmeye her ne kadar razı olmadıysa da sözünü bir dürlü babasına dinlettirmeğe muvaffak olamamış. Kızcağız çaresizlik içinde çırpınırken aklına bir şey gelmiş. Babasının çobanları arasında onu bir baba gibi seven bir çoban varmış, hemen gidib ona müracaat ederek ondan yardım istemeğe karar vermiş ve düşündüğü gibi yapmış. Çobana koşup vaziyeti anlatmış ve kesilmiş bir koyun postu istemiş. Babası ona daha iki, üç gün izin vermiş, onun için çok acele etmiyormuş. Koyunun postunu alınca arkasına giymiş, yerde sürüklene sürüklene, saraydan uzaklaşmağa

---

Anları hapis etmeyin
Okuyana vakıf edin
Muhammediyemi verin
Ben anları pek severdim.

Beş vakıtı kılsınlar
Kitaplarım okusunlar
Bana dua etsinler
Gayrı beyan edemedim.

Adımdır Ayşa molla
Bubamın ismi Umara [1]
. . . . [2]
Ben bubama doyamadım.

Osman Nazif

[1] Umara : Ömer ağa.
[2] Aslında bu mısra yoktur.

muvaffak olmuş. Yolda giderken bilmediği ormanlara girmiş, orada kurtlarla, yabani hayvanlarla karşılaşmış, bir çok felâketlere düçar olmuş. Nihayet, böyle yollarda uzun zaman geçirdikden sonra bu güzel kız bir memlekete yasıl olmuş. O memleketin padişahının çobanları bir saraya doğru gidiyorlarmış, o da bunların sürüleri içine karışıp sarayın kapısına kadar gelmiş, ağıla sokmak istedikleri zaman giremiyeceğini söylemiş, o zaman hizmetçiler şaşırıp padişaha bir koyunun konuşduğunu haber vermişler. Padişah ta, bu koyunun huzuruna çıkarılmasını emretmiş. Güzel kızı padişahın huzuruna çıkarmışlar, ismini sordukları zaman tüylü kız olduğunu söylemiş. Ne ise uzatmıyalım, tüylü kıza sarayda bir oda vermişler.

O padişahın da bir oğlu varmış, evlendirmek istemişler. Bütün memleketlerin genç kızlarını padişahın verdiği bir ziyafete davet etmişler. Bu ziyafette şehzade beğendiği bir kıza altın bir top atacak ve o kızla evlenecekmiş.

Hizmetçiler bu ziyafete giderken tüylü kızın da gelmesi için çok zor etmişler, fakat onu götürmeğe muvaffak olamamışlar. Sarayda kimse kalmadığını anlıyan tüylü kız üzerinden koyun derisini çıkarmış, sarı elbisesi ile ziyafetin yapıldığı bağçeye girmiş, bir köşeye çekilip oturmuş. Kız o kadar güzelmiş ki şahzedenin gözüne çarpmış, hemen altın topu atmış. Kız görüldüğünü anlayınca hemen kaçıp saraya gelmiş, koyun postunu arkasına geçirmiş. ziyafetten dönen hizmetçiler tüylü kıza, giyafete çok güzel bir kız geldiğini, şehzadenin ona top attığını, fakat kızın kaçmış olduğunu anlatmışlar. Tüylü kız, bu hikâyeyi sükûnetle dinlemiş, eğer şu tüylerim olmasaydı ben de gelirdim demiş. Ziyafetin üç gün devam edeceğini padişah ilan etmiş.

Ziyafetin ikinci günü sarayda kimse kalmadıkdan sonra, tüylü kız bu sefer yeşil elbiseler giyerek, ziyaret meydanına gitmiş. Şehzade kızı, görünce hemen altın topu atmış, kız o kadar zorluklara rağmen yine kaçıp saraya gelmiş. Hizmetçiler saraya esefle dönmüşler, tüylü kıza, o kızın gene geldiğini ve gene kaçdığını, eğer üçüncü gün de yakalanmazsa şehzadenin seyahata çıkacağını söylemişler.

Üçüncü günü ziyafet meydanı tekmil polisler tarafından muhasara edilmiş.

Tüylü kız yine sarayda kimse kalmadıkdan sonra çıkmış. Bu sefer tekmil beyazlara bürünmüş, ziyafet meydanına gelmiş. Şehzade kızı görünce topu atar, fakat kız, bu sefer kaçarken topu da almış, polislerin arasından nasılsa kaçar.

Şehzade, artık seyahate çıkmağa karar vermiş. Sarayda hazırlıklara başlanmış. Her kes şehzadeye bir hediye vermiş, tüylü kız da kaba bir börek yapmış ve içine altın topu koymuş, şehzadeye hediye etmiş. O, bu böreği görünce gül-

GAZİANTEP YEMEKLERİ

Gaziantep yemeklerinden başlıcası köftedir. Gaziantepde köftenin bir çok nevileri yapılır :

1 — Çiğ köfte. Bunu yapmak için kara eti bir ağaç bedeninden müdevver bir şekilde kesilmiş bir parça-ki buna (kütük) tabir ederler-üzerinde satırla, yahut sert veya mermer bir zemin üzerinde tokmakla döğerler, iyice hallederler.

Sonra (simit) tebir edilen ince bulgur içine karışdırıp su ile yuğururlar. Tabiî bunun içine soğan, büber, tuz, maydanoz katıp iyice yuğururlar. Antepliler buna bayılırlar. Kûya bunun yani çiğ kara etin vereme bile faydalı olduğunu söylerler. Bunu böyle çiğ çiğ yerler. Bazan da bunu ceviz cesametinde yuvarlayıp kaynatırlar. Buna da (arap köftesi) derler ki buna da bayılırız. Bu arap köftesini bazan da sade yağda, yahut zeytin yağile kavurup yerler. Arap köftesinin yanına çok defa şirin çorba yahut pirinç çorbası, yahut da pekmez şerbeti yaparlar.

2 — Mahlitalı (mahlutalı) köfte. Mahlita, değirmende çekilmiş mercimektir. Bunu ateşte güzelce kaynatırlar. Sonra yukarıda arzettiğim gibi simide, yani ince bulgura katarlar, tabiî yağ da dökerler, yuğurup yerler.

3 — Yapma : çiğ köfteyi, topak topak ederler. 8-9 santim kutrunda yassı yassı yaparlar, yağda kızartırlar. Buna (yapma) derler.

4 — Ufak köfte : çiğ köfteyi, nohut gibi yuvarlayıp kaynayan et suyuna atarlar. Yoğurt yahut da ekşi suda karışdırarak kaynatırlar, gayet leziz bir yemek olur.

---

müş, hatırı kalmasın demiş ve heybesinin bir gözüne böreği atıvermiş, ve kafile yola düzülmüş. Bir çok memleketler gezmişler, dolaşmışlar, fakat kızı bir türlü bulamamışlar, böyle çaresizlik içinde çırpınarak yollarına devam etmişler. Fakat bu sıralarda bir çete tecavüzüne maruz kalmışlar. Şehzadenin, ne paraları, ne de hiç bir adamı kalmamış. Heybesinin gözünü karışdırırken o böreği bulmuş, karnının açlığından hemen yemeğe başlamış. Böreği ikinci ısırışında ağzına top gelmiş, o zaman, o güzel kızın, kendi sarayında olduğunu anlamış. Memleketine dönmeğe karar vermiş, Fakat bu iş hiç kolay olmamış, başından bir çok maceralar geçdikden sonra saraya gelebilmiş.

Tüylü kızın üzerindeki postu zorla kesmişler, bütün güzelliği ile herkesden güzel olan sultan meydana çıkmış, şehzade ile güzel sultanın düğünü tam kırk gün kırk gece sürmüş.

Aliye Muazzez Tomris

5 — İçli köfte : çiğ köfteyi külâh gibi yapıp içine soğan, ceviz içi ve, ekşi nar ile karışık olarak kavrulmuş et doldururlar. Sonra bunu kaynayan suyun içine atarak, yahut kaynayan kazanın ağzına kapak yerine bir süzgeç koyarak onun içine bu göfteler atılmak suretile kaynatılır. Bazan bunu da tekrar yağda kızartırlar, yerler.

6 — Havaydı köftesi: yalnız ince bulguru bir az sıcak suda haşlarlar, üzerine, içinde ince kıyılmış soğan kızartılmış yağı döküp yuğururlar.

7 — Kıymalı köfte: Gaziantepde her ev kış iptidasında bir kaç batman doğranmış et kavurup top yaparlar, küplere doldudurlar, kışın etler pahalılaşınca bunu yemeğe korlar. İşte bu topların adına (topaç) derler. Bu topaçları bazan eritip bulgurla yuğururlar, yerler, bu, daha leziz olur.

8 — Ufak simit köftesi: bulgur yapıldığı zaman bulgurları değirmende çekdirip elekten geçirirler, (irmik) gibi daha ince bir bulgur hasıl olur. Bunu da köfte gibi yağ ile, et ile yahut sade domates peltesile yuğurup yerler.

9 — Susuz etler: Sahrada filan, eti şişlere saplayıp — demir şiş bulunamazsa ince agaç dallarına da saplayarak — bildiğimiz şekilde pişirip yerler. Bazan eti yufka yufka keserek furunda pişirirler. Bazan da eti kıydırıp hamur üzerine yayarak fırında pişirtip yerler ki buna (Lehmacin) derler. Etten kadın budu, pirzola, etli pilav filan gibi şeyler de yaparlar.

10 — Kurban bayramlarında hayvanı keser kesmez böbrek ve ciğerlerinden kebap edip bayram namazından sonra onunla iftar etmek sevap sayılır.

11 — Antep ve mülhakatında et oldukca çok sarfedilir. 3-5 âzası olan zengin bir aile ayda (30) kilo et sarfeder. Fakirler de (10), kilo, orta hallisi 15-16 kilo sarfeder.

12 — Etin en çok sarfedildiği mevsim yaz ve son bahardır. Çünkü bu mevsimlerde et ucuz olur.

13 — Harbi umumiden evvelki et sarfiyatile bugünkü arasında çok fark vardır. Yani üçde bir nisbetinde fark vardır. Mesele iktisadidir. Hayat pahalılığı meselesidir.

14 — Fakirler en çok ekmek, bulgur pilavı, köfte, tulum peyniri, pekmez, kara üzüm gibi yerli mahsulleri, yani memleketimizde bol yetişen şeyleri yerler.

Şakir Sabri

RAMAZAN VE YEMEK DESTANLARI

Ramazan geldi çattı. Halk arasında eskiden ramazanda yapılan iftarlardan ötürü söylenmiş destanlar vardır. Bu destanlarda halkın ince ve gülünç duygularını göreceğiz. Bu yazdığım iki destandan biri Âşık Hüseynindir.

Yemek destanı ise Siyahî isminde bir halk şairinindir. Bir halk şairinin halkın düşüncesini böyle kuvvetli bir surette ifade etmesi ne kadar güzeldir.

I

AÇGÖZLÜ DESTANI

Ramazanda çok taamdan hazzetmem
Hemen kırk elli sahan olsun
Nefsimi ziyade zevka doylamam
Dilerse bunda şah cihan olsun.

Ocaklığımız tuğla taşıdır
Baklava yemeklerin başıdır
Bal helvası onun eşidir
Taze pişmiş üstünde duman olsun.

Ahşam olur mangallarım dizilir
Etrafına tiryakiler büzülür
Kahve dühan içince bağrım üzülür
Ekşili çorba yüreğime derman olsun.

Tabaklar gelsin çifte çifte
Şekerli reçelden edelim sefte
Onun ardın da ekşili köfte
Dolma yerken gönlüm şadüman olsun.

Kayseri pastırması nam vermiş cihana
Yumurta yağ ile girmiş sahana
Patlıcan dolmasına olmaz bahana
Etli paça dertlere derman olsun.

Yassıkadayif canların canı
Telkadayif yemeklerin sultanı
Tatarböreği pek severim anı
İçinde kıyma, soğan olsun.

Soğan sarımsak olur acı
Etli pilav başımın tacı
Zerde de dahi anın ilacı
Boğazıma kolayca revan olsun.

Aşura gelsin bal ile yağdan
Şekerli kaymak sol ile sağdan
Bir kuzu dolması kızara yağdan
Biri de fırında püryan olsun.

Âşık Hüseyin der ki çoktur aşlarım
Tavuk bolmasını sever dişlerim
Kavurma ile cenge başlarım
Yahni benimle imtahan olsun.

Bir zaman cihanda sağ olur isem
İslambul içinde mukim olur isem
Bu yemekleri her gün bulur isem
İsterse altı ay ramazan olsun.

Tirit ile yuvarlama gelsin
Doymayanlar bir iki daha alsın
Kapak bastıyı ahçı ortaya salsın
Bu gün bize düğün bayram olsun.

Yoğurtlu yemeklere bu canım feda
Biraderim gayret et al bir daha
Sade yağ ile hele pek şifa
Oğlun doğarsa adı şaban olsun

Tiryakiler çok yemek yemez
Aç gözlü ise bismillah demez
Hiç olmazsa yardım etsin bir çömez
Cümleâlem bana seyran olsun.

Yemeklerin çoğu yenmedi kaldı
Ahçı yemediniz diye hayrete daldı
Kazın bir tarafını aç gözlu çaldı
Hırsızı tutmak için bir iki orğan olsun.

Kavun karpuz ağzın yağın almalı
Eve gidemezsem bunda kalmalı
Familyama kocan ölüyor diye haber salmalı
Halimi dnyunca ehlim şükredip handan olsun.

II

YEMEK DESTANI

Sabahtan ehli keyf keyf yetirmeğe
Dembedem bir harar sert israil isterim
Badehu mizacım alıştırmağa
Kızıl üzüm bedem içi on çuval isterim.

Çok yemezim belki olam imtilâ
Elli sini temiz börek baklava
Seksen batman undan pişmeli helva
Yağlayup yanında bir hisar isterim.

Yumurta çılbırı büber tuz gelir
Elli sini muhallebi az gelir
Seksen sahan paça belki vız gelir
Yemek taşıyanlar bin kadar isterim.

Taze ekşimeden kırk furun somun
Yetmez ise mevla getirir sonun
Katmer tavaları sıra sıra büsbütün
Yağlı yerlerin hep kenar isterim.

On altı sığır otuz altı buzağı
Kırk dört keçi seksen sekiz oğlağı
Koyun kebabile doldur tabağı
Kuzu püryanların sadhaezar isterim.

On kazan aşure olursa yahu
O nazlı aş için çekerim arzu
Kavun karpuz şöyle dursun badehu
Boyu on beş karış hıyar isterim.

Kışın hamam, yazın havuz kenarı
Salata yapmaya soyun hiyarı
Perişan bahçeye gireydim bari
İçinde bin ağaç meyve isterim.

Bin nasihat dersen bir pula almam
Ben de bildiğimden geriye kalmam
Gönül eylemeğe yeter mi bilmem
İki bin mahbup hizmetkâr isterim.

Beş yüzü karşımda istiğna satar
Beş yüzü de can üstüne can katar
Beş yüzü sarılıp beraber yatar
Beş yüzünü sabaha nöbetkâr isterim.

Der Siyahî bu sözlerim hilâftır
Buna gönül verenin ömrü telefdir
İki bin mahbup sözü hilaftır
Hemen bir tanecik sadıkane isterim.

Bu destandan başka Ispartada söylenilen bir yemek destanından ancak üç kıta elde edebildim, banları da yazıyorum:

Ya eyyühel zerde
Pilav derman imiş derde
Eline geçtiği yerde
Hem kaşıkla hem uyukla.

Ya eyyühel mulla
Kavuğu camiye yolla
Dolapta bir tabak helva
Hem uyukla hem kaşıkla.

Ya eyyühel üzüm
Beli ince boyu uzun
Bedestan şahının kızın
Ha kucakla ha kucakla.

Buna benzer yemek destanları belkide Türkiyemizin daha bir çok yerlerinde vardır. Bu destanlar halk edebiyatının mizah bölümündendirler. Bu destanlardan başka meşhur olarak pire destanı, miras destanı gibi destanlar vardır.

Halk edebiyatının enginliği yalnız bir duyğuyu değil, sevgi, yiğitlik, tabiat, hasret, gurbet, yas, ayrılık, ve nihayet böyle mizah gibi ayrı ayrı bir çok duyğuları çerçevesi içine almasında ve halk arasında yayanılmesindedir.

Dağlı oğlu
Hikmet Turhan